

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

*А.Д. Олійник, кандидат філологічних наук
Г.Г. Волошина, старший викладач*

Розглянуто проблеми та складові педагогічного дискурсу як різновиду професійного дискурсу. Наголошено на інтерактивному характері педагогічної взаємодії у навчальному процесі, висловлено власне бачення автором оптимізації педагогічного процесу, запропоновано класифікацію видів педагогічного дискурсу.

Дискурс, педагогічний дискурс, комунікативна мета, педагогічне спілкування.

Дискурс загалом розглядають як «систему комунікації, що має реальний та потенційний (віртуальний) виміри» [3], як цілеспрямований мовленнєвий потік, спрямований на певного одержувача інформації. Він може набувати як усної форми (монолог, діалог, полілог), так і письмової форми (текст, фрагмент тексту). Як зазначає Ф. Бацевич, «термін «дискурс» використовується у різних значеннях, що дає змогу вченим стверджувати про «розмитість» його поняттєвих меж. Зокрема поняття дискурсу асоціюється з усіма виявами комунікації в суспільстві... Розмитість терміна «дискурс» зумовлена двома причинами: історією становлення, коли в семантичній «пам'яті» лексеми утримуються ознаки попередніх її вживань, і певною невизначеністю місця поняття «дискурс» у системі існуючих категорій та модусів вияву мови» [1, с. 137–138].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі феномен дискурсу досліджували такі відомі мовознавці, як Н. Арутюнова, Ш. Баллі, Е. Бенвеніст, Р. Будагов, Л. Віготський, М. Кочерган, Ф. Бацевич і багато інших. Через наявність численних тлумачень цього явища та певну розбіжність у поглядах на його природу термін «дискурс» і досі залишається «розмитим».

Мета дослідження – розгляд певних характеристик педагогічного (або академічного) дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Педагогічний дискурс як різновид професійного дискурсу дедалі частіше стає об'єктом уваги науковців — педагогів, мовознавців тощо. Цей дискурс зазвичай належить до інституціонального типу дискурсу, що являє собою спілкування в заданих межах статусно-рольових відносин. Він, як правило,

реалізується в акті комунікації. На думку Л. Павлюк, «... комунікативний акт у діалозі починається проголошенням... намірів повідомити слухачеві нову інформацію чи прямо спонукати його до дії, а завершується (вербально чи невербально) ...згодою того, до кого звертаються, на певну дію, чи констатацією того, що зрозумів передану інформацію, або вказівкою, що він байдужий і перериває діалог, відмовою зрозуміти чи виконати запропоноване... Якщо діалог як форма комунікативного акту заснований на постійному виявленні адресантом і переважно адресатом і знятті ними інформаційного розриву і нерозуміння, то в монологі час від часу постає необхідність підтримувати згасаючий комунікативний акт, моделюючи його хід, виявляючи суперечність поміж мовцем та слухачем і знімаючи її» [4, с. 8–9].

Визначення педагогічного дискурсу складається з його компонентів. В узагальненому вигляді поняття «дискурс» тлумачиться як уривок усного чи письмового мовлення, що продукується для досягнення певної комунікативної мети і передбачає наявність процесу взаємодії, спілкування, коли відбувається розгортання думки в текст. У межах педагогічної науки таке спілкування має найчастіше професійний характер і може здійснюватися як методистами-теоретиками, що досліджують різні проблеми навчання та виховання, так і педагогами-практиками, які застосовують результати теоретичних досліджень безпосередньо у своїй повсякденній роботі.

З другого боку, не варто забувати й про те, що процес педагогічної взаємодії (як це видно із самого формулювання терміна), є двостороннім та інтерактивним. Тому педагогічний дискурс може реалізуватися лише за участі осіб, які навчаються. Професійне педагогічне навчання відбувається в усній (безпосередньо під час заняття, бесіди, лекції, виступу на конференції тощо) чи письмовій (опосередковано, через спеціальну педагогічну літературу) формах.

К. Михальська розглядає педагогічний дискурс як «мовленнєву поведінку в тому класі мовленнєвих ситуацій, для яких природа комунікативної події визначається як навчання та виховання у професійній та освітній діяльності» [2].

Педагогічний дискурс – це професійне спілкування теоретиків-дослідників, педагогів-практиків та осіб, які навчаються, в усній чи письмовій формі. Таке спілкування є безпосереднім або ж може опосередковуватися спеціальною літературою.

Слід зазначити, що традиційно термін «педагогічний дискурс» уживається у вітчизняній методиці й педагогіці у значенні «classroom interaction» та включає основи взаємодії викладача і студентів (вчителя та учнів) у процесі навчання — на занятті. При цьому форми

навчання можуть реалізуватися в різний спосіб — як лекція, семінар, письмове завдання тощо.

Вважаємо, поняття «педагогічний дискурс», окрім опису та закономірностей системи взаємодії «вчитель-учень», містить багато інших елементів і може поділятися на підвиди.

Так, терміну «classroom interaction» відповідатиме дидактичний педагогічний дискурс, що являє собою переважно усну форму комунікації між викладачем і студентом (учнем) у процесі навчання, на занятті.

Слід, проте, зазначити, що у процесі професійної комунікації педагогів у галузі навчання й виховання подібна комунікація здійснюється і через наукові праці. У цьому випадку ми можемо говорити про академічний педагогічний дискурс, що об'єднує наукові видання, підручники та навчальні посібники з педагогіки й методики, монографії. Прикладом усної форми академічного педагогічного дискурсу (у нашому випадку) є лекція з педагогіки чи методики викладання філологічних дисциплін.

Різні статті, що публікуються у численних періодичних виданнях, де розглядаються виробничі та побутові проблеми в галузі викладання (умови навчання, оплата викладачів тощо), на наш погляд, можуть об'єднуватися в межах публіцистичного педагогічного дискурсу.

Крім того, не варто забувати, що навчання й виховання здійснюється не лише в межах навчальних закладів, а й поза ними, у сім'ї. Вид педагогічного дискурсу, агентами якого виступають переважно діти та їхні батьки (вихователі), можна назвати соціалізувальним.

Відомо, що принципи й досягнення педагогічної науки активно застосовуються на практиці в інших галузях знання: психології, криміналістиці, медицині. Педагогічний дискурс, що функціонує в межах різних галузей наук, визначають як спеціальний.

Умовно педагогічний дискурс можна поділити на такі види:

1. Дидактичний дискурс.
2. Академічний дискурс.
3. Публіцистичний дискурс.
4. Соціалізувальний дискурс.
5. Спеціальний дискурс.

Природно, такий поділ є умовним і претендує на вичерпність специфіки педагогічного дискурсу. Проте, на нашу думку, його можна розглядати як основу для подальшої класифікації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. 1. Педагогічний дискурс є різновидом професійного дискурсу, побудованим на спілкуванні задля навчального чи виховного впливу. 2. Педагогі-

чний дискурс є двостороннім та інтерактивним. 3. Академічний педагогічний дискурс об'єднує наукові видання, підручники й навчальні посібники з педагогіки та методики, монографії. 4. Педагогічний дискурс, що функціонує в межах різних галузей наук, визначають як спеціальний.

Список літератури

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 342 с.

2. Михальская А. К. Педагогическая риторика / А. К. Михальская // Речевое общение : специализированный вестник; Краснояр. гос. ун–т; под. ред. А.П. Сковородникова. – Вып. 8–9 (16–17). – Красноярск, 2006. – С. 170–173.

3. Науменко Л.П. «Текст» – «діалог» – «дискурс»: до розмежування понять// Л. Науменко. Мовні і концептуальні картини світу // К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго. – С. 3–8.

4. Павлюк Л. С. Текст і комунікація: основи дискурсного аналізу / Л. С. Павлюк. – Львів : ПАІС, 2009. – 76 с.

Рассмотрены проблемы и составные педагогического дискурса как вида профессионального дискурса. Подчеркнут интерактивный характер педагогического взаимодействия в учебном процессе, выражено собственное видение оптимизации педагогического процесса, предложена классификация видов педагогического дискурса.

Дискурс, педагогический дискурс, коммуникативная цель, педагогическое общение.

The article deals with problems and components of the pedagogical discourse as a kind of professional discourse. The author stresses the interactive character of pedagogical interrelation in the teaching process, expresses her own way of optimizing pedagogical process, offers the classification of pedagogical discourse types.

Discourse, pedagogical discourse, communicative aim, pedagogical communication.